

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

ՊՏՈՒՂ ՅԱՆԿԱՆԻ

Ո Ր Է

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ԵՍ ՏԷՐ,,

ՀԱՐՑԻՆ.

ՀԱՐԱԳՐԵԱԼ

Ի ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Ե ԼԹՈՒՆԵԱՆ.

ԿԱՆԽԱՃԱՌ ԲԱՆԻՍ.

Օգու ի կորովական ականողաց՝ արծուոյն սրատեսութիւն, առ ի բթատեսութեան ի միջօրէական ժամանակի հաւապատիր թռչնոց յաւերակս անապատի, կամ ի խաւարչուտ տեղիս ընդմտելոյ, և զառիպերճապանձ չքնաղ գեղաղան տեսլեանց, անհամեմատ գեղ Սիրամարզի՝ ընդ պարբապաւ հանդէպ արփւոյն նստելոյ, առ մթնորակ տեսութիւն գունոյ տգեղ թռչնոյն ճայելի, բաղդատութեամբ ի մէջ արկանել յսկզբան բանիս՝ ի դէպ վարկանիմ. քանզի զտկարօքն արհամարհել հզօրաց, և գեղեցկին ընչացս առնել ընդ խոշորագեղ տեսիլ տգեղին, և այնպէս զմիմեամբք զծաղու գալ՝ քաջն յիմաստասիրաց անշուշտ ըստ ասացելոցս ծանուցանել ի դէպ վարկանի: Սովին բաղդատութեամբ ոչ ամօթ համարիմ խնդրանօք հայցել ի սոյնասարաս կրից հարստահարեալ սիրելեաց՝ անբասիր զմեզ առնել, զիտելով ի կարիս զիջանիլ տկարութեան: Եւ արդ՝ յըն-

թեռնուլ ի սմա զվկայաբանութիւնս Առննեկայ, մի՛ ընդ լայնածաւալ մեկնութեան նորա բաղդատեալ՝ վաղվաղակի դատեսջեք ըստ միտս, ոչ երևել ընտանութիւն ընդլայնածիք բանից նորին Առննեկայ, այլ զիտել հաւաստեալ, զի թէպէտ ի նորա բանիցն է զորս ածաք ի վկայութիւն, այլ ոչ ի լայնածառ բանից նորա, բայց եթէ ի համառօտութենէ գրոց նորին, զոր արարեալ է հանճարափայլ հայրն իմ ըստ հոգւոյ՝ Պօղոս աստուածիմաստ վարդապետն, և փոխանորդ Աբրբոյ ուխտին Աբուսաղէմի:

Եպաքէն վերստին կրկնեալ կնքեցից զբանս իմ այսու, զի ընդ դուզնաքեայաշխատութիւն մեր տեսութեան բանիս որ ի հարկեցուցիչ բանից հարազատ մտերմի՝ և քանի մի օրհնեալ անձանց՝ ձեռնամուխ լինել ի սոյն ժպրհեցաք, յանդգնեալ ի վեր քան զկարս անձին, ի նրբահայեաց մտաց և ի քաջակիրթ ներհմուտ անձանց ընթերցողացդ զսոյն աղաչեմ՝ մի՛ լեցի իբրև ընդ բթատեսութիւն հաւապատիր աւերակածեմ հաւու, և կամ ընդ թխապարդ տեսիլ տգեղ թռչնոյն ճայելի՝ ունչքս ունել, այլ ընկալնուլ զսա ի գանձանակ ձեր սիրոյ՝ իբր աղքատ այրւոյն լոմա՝ յի ի գանձանակ հասարակի, ներելով միանգամայն ի սմա սխալանաց եղելոց, առ մեզ դարձուցեալ զայն՝ յակամայից անգիտութիւն. և ի սմանէ քաղեալ պտուղս օգտակարս ի փառս ամենօրհնելոյն ի կանայս Աբբոյ կուսին Մարիամու վերընծայել, յորմէ պարգեւին ամենայն շնորհք առնուաստացեալս մեզ, որոյ եմ և ես որդեգիր յարաժամապաւնեալ ի զթութիւնն մայրական:

“Սորք է՝ Տէր և ի սորքն հանգ-
ցեալ, Բարեբանեալ ի վերին զօրաց և ի սը-
րքոյ Բոց. Տէր Աստուած հարցն Բերոյ, :
ՄԵՎՆՈՒԹԻՒՆ.

Արբուծիւնն Աստուծոյ յերկուս նկա-
տի, ի ներքս՝ և առ արաքս. ըստ առաջ-
նոյն ասի Սուրբ՝ գորով անփոփոխելի էա-
կանութիւն ջինջ և պարզ՝ անմասն յա-
մենայն բաղադրութենէ, և վերառեալ ի
նիւթոց. ըստ որոյ զնեքնական սրբութե-
նէ ասի յաստուածարանից, անմասն յա-
մենայն հոգեղէն և մարմնեղէն պղծութե-
նէ. ըստ սմին և երանելին Աննա յաղօթս
իւր ասէ՝ “Օ, ի սուրբ է Տէր Աստուած
մեր, , . Ա. Թագ. Բ.

Օ առաջնին ըստ սմին մտաց երգեաց ե-
րանելիս ասելով, “Սուրբ ես Տէր, , . պատ-
ճառ յայսմ սրբութեան՝ է ամենապար-
զութիւնն, գերամաքուր ներգործութիւն
գոյն, յորոց ոչ երբէք այլայլ ի պակասիլ
կամ յառաւելուլ. ուստի յատուկ է զմա-
նէ ասիլ սուրբ. իսկ զարարածոց ասիլ
սուրբ՝ ոչ ըստ ասացելոյս իմանի, այլ ըստ
հաղորդակցութեան. ըստ որում միաւո-
րին ընդ անսանջ մաքրութիւնն սիրով .
սոյն և գերափայլ մաքրութեամբ պայծա-
ռացեալ հոգեղէն էութիւնքն՝ աղաղա-
կեն ասելով. “Սուրբ. Սուրբ. Սուրբ. Տէր
զօրութեանց, : Ըստ երկրորդին ծանուցա-
նելով արարածոց զսրբութիւն իւր՝ ի հա-
տուցանելն ըստ իւրաքանչիւր գործոց լի-
նել սուրբ անուն իւր ի նոսա, այս է՝
զՍուրբս վարձատրելով. Յայտ. Գ. 4, Բա-
րեպաշտից ողորմելով. Ագեկ. Թ. 4,
զհարաւս խոնարհեցուցանելով. Ասթեր՝
Լ. 10, զնոնարհս բարձրացուցանելով.

Նոնդ. ԽԵ. 40, որովք օգտեցուցանէ
առ ինքն վերածել զմեզ, որ է վերջին վախ-
ճան մեր. վասն զի վախճան մեր կրկին գո-
լով, Աստուած՝ որ է բուն երանութիւն,
և ստացումն նորին, արարածք եղծանե-
լով զՍուրբ անուն նորա յինքեանց, և ոչ
կարելով զնա յստանալ, սուրբ առնէ զա-
նուն իւր ի նոսա, զի օգտեալք յայնմանէ
խնդրեցեն իմանալ. ուստի Տէրն մեր ու-
սոյց մեզ՝ նմին փափազիլ, և զնոյն աղա-
չել՝ յասելն “Սուրբ եղիցի անուն քո, :
Ապա յարէ զինի “եկեցէ արքայութիւն
քո, : :

Ըստ այսմ ևս ակնարկելով հոգեղից
այրն մեր սուրբն՝ Աբրահա Շնորհալին
իրեւ քաղցրաձայն տատրակ երգեաց ասե-
լով “Սուրբ ես տէր, , . որպէս թէ կամի
ասել “Գու Տէր՝ որ գերամաքուր ես և
ջինջ պարզութիւն՝ որով սուրբ ի քեզ և
առ ամենեւին՝ յորս փայլի սրբութիւն քո.
զորմէ վկայեն և հրեշտակք յիմանալի
կերպիւ զսրբութիւնդ քաղցրաբարառ
բարեբանելն, և մարդիկ ի զնոյն քարոզելն,
որոց և ծանուցանելով զսրբագործողու-
թիւն քո, սրբացուցանելով զանսուրբս և
արգարացուցանելով զանարդարս, կամիս
զի կեցցեն միշտ սուրբք՝ յորս և հաճիս լի-
նել յարաժամ, և բնակիլ և հանգչիլ ի
սիրտս նոցա ի սէր սրբութեան քո: Աւ
զայս հետեւեցուցանելով յայտ առնէ յա-
սելն “և ի սուրբս հանգուցեալ, : Ա ինի-
լն Աստուծոյ յամենայնի յերկուս նկա-
տի՝ յընդհանրապէսն՝ և ի մասնաւորն:
Ըստ առաջնոյն՝ երրակի ասի լինիլ, գո-
յացութեամբ որպէս հոգին ի մարմնի, և
առաւել ևս. երկրորդ ներկայութեամբ՝
որով զամենայն ըստ յամենայնի տեսանէ,

երրորդ իշխանութեամբ՝ որով կառավարէ զամենայն ըստ ամենայն շարժմանց և հանգամանաց իւրեանց. ըստ երկրորդին այլ և այլ օրինակաւ ի սրբազան իրս օրհնութեամբ, ի բանականս ճանաչմամբ, յերանալս տեսութեամբ, և յարդարս սիրով, և յայլս այլազգ օրինակաւ ասի լինիլ ի նոսա. ապա ըստ երկրորդին ասաց «և ի սուրբս հանգուցեալ», :

Հանգչիլ ասի զԱստուծոյ, ոչ ըստ մեզ՝ զանտկարանալի բնութիւնն ոչ երբէք վատակի. այլ տեսանել զարարածս ի բարութեան՝ հանգչիլ ասի նմա. ըստ այսմ և Աստուածապատումն Մովսէս ասէ՝ «Եւ ետես Աստուած զի բարի են յոյժ արարեալքն», . և «հանգեալ», . Սեկն. Ծնն. Գ. . . զորմէ ասէ սուրբն Եփրեմ, ըստ ասելոյն մեծին Արդանայ, «Աստուած չառնելովն ոչ հանգչի. այլ հանգիստ նմա առնելն է», : Ըստ այսմ, «Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ և ես գործեմ», : Այլ հանգչին է այն, զոր ասաց «Ահա բարի են», : Բարոյական օրինակաւ տեսանի ի նշմարելն զյայտնութիւնս մարգարէին Եղիայի ի լերին Վորեբայ, յորում տեսանէ շարժումն սաստիկ և ոչ ի շարժմանն տէր, յայտ արարեալ թէ յանհաստատոսն ի բարիս չիք տեղի Աստուծոյ. ըստ այսմ «Սեղաւորք իբրեւ զծով ծփեսցին՝ և զհանգիստ մի՛ գտցեն», . Եսայ. ԾԼ. 20: Գարձեալ տեսանէ հոգմ որ զլերինս քակիցէ և զվէմըս պատառիցէ, և ոչ ի հոգմն տէր: Սովաւ ցուցանէ՝ թէ որք իբրեւ զհոգմն ուռուցեալ են հպարտութեամբ, և բարկութեամբ դառնացեալք, ոչ և ի նոսա է Աստուած. ըստ այսմ թէ «Ես յո՞հանգեայց, եթէ ոչ ի հեզս և ի խոնարհս», .

Եսայ. ԿԶ. 2: Եւ դարձեալ հուր բորբոքեալ՝ և ոչ ի հուրն տէր, ցուցանելով միանգամայն՝ թէ որք բորբոքեալ են երկրաւոր՝ ընչից ցանկութեամբ, և մարմնոյ հեշտութեամբ, ի նոցունց ևս հեռի է Աստուած. ըստ այսմ «Այրեցին ի հուր զսրբութիւն քո. պղծեցին զտաճար սուրբ քո», . և թէ «Անկաւ հուր՝ և ոչ տեսին զարեւ», . սոյնպիսեաց ասացէ Տէրն՝ «Երթայք յինէն ի հուրն յաւիտենական», . վերջապէս՝ տեսանէ ամպ լուսափայլ հանդարտ և նազելիաց, յորում Տէրն նըստեալ, առ որ ամբաստանէ մարգարէն զԱզաբելէ. «Տէր զմարգարէս քո կոտորեցին», : Սովմբ ցուցանէ՝ թէ որք լուսաւորք են խղճիւք մտաց, հաստատք ի բարիս, և խոհեմք ի բանս, տեսանելով զսոսա՝ հանգչի Աստուած ի բարութեան նոցա, փառաւորելով ոչ զհոգիս և եթ, այլ և զոսկերսնոցա ի բժշկութիւն մարդկան. ըստ այսմ «Աջ Տեառն ի վերայ սրբոց իւրոց, և փառք իւր հանգուցեալ է յոսկերս սրբոց. Շար. 684 եր: Ըստ այսմ յայսմ երգէ և Սուրբս յասելն «և ի սուրբս հանգուցեալ»,՝ որպէս թէ ասէր, զու Տէր չես հեռի յարարածոց, և կամիս յամենայնսն մասնաւորապէս բնակիլ և հանգչիլ, ըստ բանի քում որ ի բերան մարգարէին, «Ես Աստուած մերձաւոր եմ և ոչ հեռաւոր եմ, բայց մեղք ձեր որոշին ի մէջ իմ և ի մէջ ձեր», . և թէ «Հեշտութիւն իմ գոլ ընդ որդիս մարդկան, և զի՛ մեղք մեր որոշին զքեզ ի մէջ, հայցելք ի քէն սուրբ արա՞ զմեզ ի մեղաց. որով կարայցեմք ի մեզ բնակեցուցանել զսրբութիւնդ, և տալ հանգիստ մեծի Տէրութեան Աստուածութեան քո, որ ես

հանգիստ անձանց մերոց, և փառաւորիչ ի փառաւորելն զքեզ: Ըստ այնմ՝ «զփառաւորիչս իմ՝ փառաւորեցից», և զտոյն տուր մեզ խնդրել ըստ երգոյն Սողոմոնի, «Եւ եղբօրորդի իմ», ելցուք յանդաստան, հանգիցուք ի գեօղս. կանխեսցուք յայգիս, որով և արժանասցուք բարեբանել զքեզ ընդ հրեղինաց, և: Եպա յարէ ասելով՝ «բարեբանեալ ի վերին զօրաց», զբարեբանելն և զփառաւորելն վերին զօրաց զհաստիչն իւրեանց՝ նա ինքն Եստուած ասաց բարեկամացն Յօբայ. «Յորժամ եղեն աստեղք ծերք, ամենայն հրեշտակք աստեղաց օրհնեցին զեւ մեծաձայն, և ամենայն հրեշտակք իմ զովեցին զեւ», Յօբ. քլ. 15: Եւ կայծակնամաքուրն Եսայի ետես ի տեսլեան իւրում և լուաւ զբարեբանելն նոցա. Եսայ. քլ. 6. բայց այնչափ՝ որչափ ճանապարհորդ մի ընդ անցանելն կարացել լսել. և յիտ նորա մարդաբէն Վանիէլ տեսանէ զի բիւրք բիւրուց և հազարք հազարաց պաշտէին զնա: Եւ յիտ սոցա Սրբազան Եռաբայն Պօղոս՝ յափշտակեալ յերրորդ յերկինս, և լուաւ բանս անձառ, այսինքն զետրհուրդ Եմենասուրբ Երրորդութեանն, զկարգս հրեշտակաց, և զօրհնութիւնսնոցա, և զպատրաստեալ փառս արդարոց, թէպէտ վերացելաբար: Սուրբն Յուստիանոս և Տերտուղիանոս ընծայեցին նուրբ մարմինս հրեշտակաց, և նոքօք յառաջ քան զժրհեղեղս ասացին ծնեալք ի հսկայից. հետեի ուրեմն թէ հրեշտակք նուրբ մարմնեղէն գործեօք ըստ մեզ բարեբանեն զՏէր. պատասխանէ սուրբն Եղեշէ. «Հսկայք անուանէին՝ ասէ՛ զայլ փանաքիս մեծահասակ էին, որպէս զԵնակիմոն, և զՍափայիմոն,

և զՊօղիաթ հսկայս անուանէ. և Վանա-կան Վարդապետն գրէ, «Պփտելով սատանայի թէ ի յաճախ խառնիցն զաւակ ոչ լինի, այնու կամէր առնուլ և բառնալ զծնունդս ածմանն. վասն որոյ ասէ սուրբն Եփրեմ, «Օ, որ մարդասէրն Եստուած ընդ դէմ նորա հնարս հնարեալ, զհոլովութիւն սերմանն մոռեալ, կազմէր անձոնի հասակս, որ և ի ծնունդս մեռանէին մարքն. զի իբրեւ զիժ էին, որոց ասեն արուքն ի խառնիւն, և էգքն ի ծնունդն սատակի. նոյնպէս և անարդարքն ասէ այնոքիկ հոգւով մեռանէին ի խառնակիւն, և մարք հոգւով և մարմնով մեռանէին ի ծնանիւն, և ապրեալ տղայքն լինէին հասակաւ անարդիլ և վիթխարի, հպարտացեալք անուանէին զինքեանս անմոռութեամբ՝ յաւիտենից արք և հսկայք: Եպա չին նոքա հրեշտակքն, և ոչ ի նոցանէ ծնեալք, զի առհասարակ ջրասոյղ եղեալ նոքա կորեան, և ոչ ունին զմարմինս յինչ և իցէ նիւթոց, և բարեբանել նոցա ոչ է մարմնական գործեօք, այլ մտօք իմանալապէս:

Եսիցես երկրորդ. զեմրդ ապա առաքեալն Պօղոս ասէ, «Եթէ զլեզուս մարդկան խօսիցիմ՝ և զհրեշտակաց, ուրեմն որպէս մարդ, նոյնպէս և հրեշտակքն խօսին, կամ բարեբանեն զՏէր. թող զայն զի Որոգինէս ասէ, «Հրեշտակք գտին զմարդկային լեզուաց զիւտ ի խառնակութեան Բարիլոնեան աշտարակաշինութեանն, պատասխանեցից, ըստ որում մեկնչի, առաքեալն ոչ ասէ թէ հրեշտակք ունին զմարմնեղէն գործս լեզուաց որպէս մարդ, այլ կամի ասել, թէ ոչ միայն մարդկային յողաւոր ձայնիւք, այլ թէ և

հրեշտակաց իմանալի խօսից կարողութեամբ ճոխացեալ իցեմ առանց սիրոյ, ոչ ինչ օգտիմ: Եւ որպէս Ոսկեբերանն զրէ ի վերայ այն բանին, թէ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի ծունը կրկնի երկնաւորաց, զմեծ և զսոնարհ պաշտօն նոցա ծընրադրութեամբ արտայայտեալ, սոյնպէս և առաքելս անուամբ լեզուի՝ իբրեւ ծանօթագունիւ մեզ այլաբանէ: Եւ այն զի Ռորդինէս խօսի ընդ ռաբունեաց, նախ՝ անընդունելի է՝ և անհիմն, երկրորդ՝ զհարդ լինէր զիւտ յետին լեզուաց, եթէ չունէին յառաջ լեզու յատկացեալ ինքեանց, երրորդ՝ զինչ պակաս եթող Աստուած յարաժս իւր ըստ հարկաւորաց, զի զկնի ջրհեղեղին և հազարաւոր ամաց հնարեսցեն զլեզու ինքեանց:

Եւ արդ՝ ըստ որում են հոգեղէն գոյացութիւնք, բարեբանն զԱստուած իմանալպէս՝ ընդ սրբոց երանելեացն հոգւոց, և խօսին ընդ միմեանս հաղորդութեամբ խորհրդոց իմանալպէս, բառնալով զարդելս իմանալոյ, ըստ այնմ երգեաց երանելիս, «բարեբանեալ ի վերին զօրաց», : Բայց զի կրկնակի նկատի բարեբանէն կամ փառաւորէն հրեշտակաց զԱստուած, մինն ըստ բանի մտաց՝ զորմէ խօսեցաք, երկրորդ՝ ըստ բանի գործոյ, վասն որոյ զօրք անուն յարազրեաց. զօրութիւնդ անուն ի գործոյ առեալ տեսանի, և է յերկրորդ կարգի՝ երկրորդի դասուանուն՝ որք տան զօրութիւն ստորակայ հոգւոց ի գործ զնեւ զԱստուածային պաշտամունս. բայց զսկիզբն նկատելով միայն Միքայէլի ասացաւ, յորժամ ըստ բանի Տեառն եւ Մովսէս՝ ի յԱպրովթ Մովսէս՝ ի լեառն Նաբաւ, ի կատարն Փե-

գովբայ, վախճանիլ անդէն. առ որ իջեալ Միքայէլի հրեշտակապետի՝ թաղեալ զնա. երկուցեալ ընդ այս սատանայի՝ մի՛ գուցէ բնակարանն քայքայեալ կործանեսցի, և ինքն հանդերձ զօրք իւրովք ցրուեալ հալածեսցի անտի ի զօրութենէ մարմնոյն Մովսիսեան. «զի երբեմն տեղին այն լեալ էր տեղի Փեգովբայ կողմ՝ բնակարան դիւաց», : պատերազմեցաւ ընդ հրեշտակին և վիճեալ տայր պատասխանի. և յաղթեալ բան ինչ ասաց առ Տէր. զոր սատեալ հրեշտակին անհետս արար ասելով, «Աստեսցէ քեզ Տէր», : զորմէ վկայէ և սրբազան Առաքեալն Յուդայ յասելն, «Աւր Միքայէլ հրեշտակապետ, յորժամ բանսարկու սատանային վիճեալ տայր պատասխանի վասն Մովսիսեան մարմնոյն, ոչ ժպրհեցաւ հայհոյութեանն դատաստանին հանդուրժել, այլ ասէ, «սաստեսցէ քեզ Տէր», : Եւ մեկնիչ ոմն ասէ ի վերայ բանին, «Ո՞նման է քեզ Տէր», : զնի յԱբրայեցւոց «אֱלֹהֵינוּ יְהוָה» Եւ-օ-օ-օ, այսինքն է՝ ով որպէս զքեզ յԱստուածս Տէր, : Օսոյն ասէ զայս ասաց Միքայէլ ի վանել նորա իբրեւ զօրավար երկնից զբելիար և ի հարկանէն նորա սովաւ իբրեւ նետիւ զհպարտութիւն նորա, ուստի և ի գործոյ աստի եղաւ նմա անունս Միքայէլ, որստուգաբանի՝ «ով է որպէս Աստուած», : Ասի յոմանց ասէ թէ Մակաբայէլք զսոյն զայս բան զրեցին ի դրօշակս իւրեանց ի պատերազմիլն ընդ թշնամիս, այսինքն է ով է որպէս զքեզ յաստուածս Տէր, կամ ի հօրս տէր: Եւ զի սկզբնատառից այսպիսի բառից յօդի ըստ Աբրայականի բառս Մօֆօօօ, ասեն թէ յայսմանէ կոչեցան նոքա Մակաբեանք, կամ Մակա-

բայեցիք: Ապա ըստ այսմ ի գործսց ասացաւ Միքայէլի զօրավար, և այլոց հրեշտակաց՝ զօրք՝ կամ հզօրք. զի են հզօրք ի գործս, և զօրք այսինքն է կատարողք կամաց Տեառն: Ըստ նմին ասէ և Կուռնելիոս Ալափիտայ, այսպէս ասի Միքայէլ, այսինքն ո՞վ որպէս Աստուած: Օհ վասն մարդկանց պատերազմի ընդ դէմ հպարտ արուսեկին, որպէս Յովհաննէս գրէ ի Յայտ. գլ. ԺԲ. 1. և զի հայելով ի գործքս նոցա՝ որովք ևս բարեբանեն զԱստուած, երգեաց ասելով, «ի վերին զօրաց», և: Եւ ևս յօգնութիւն հասանելով մարդկան բարձր առնեն և բարեբանեն զՏէր. և այս բազում կերպիւ. նախ՝ սաստեն զմեզ վասն յանցանաց մերոց. Գատ. Բ. 1: Երկրորդ՝ ի բաց մերժեն զարգելումն բարւոյն: Երրորդ՝ զարթուցանեն զծոյլս, և որք ննջեն ի մեղս. Ելից. ԽԳ. 20: Չորրորդ՝ հանդարտեցուցանեն զփորձութիւնս. Գ. Թագ. ԺԵ. գլ. 5. որպէս ասէ Գանիէլ. Գ. 9: Հինգերորդ՝ զկապանս մեղաց լուծանեն, զչար երկիւղն, և զչար ցանկութիւնս, և զայնպիսիս՝ որք կապեն զմարդիկ ընդ աշխարհիս: Վեցերորդ՝ լինին ակոյեան ընդ դէմ երեւելի թշնամոյն: Եօթներորդ՝ յաղթեն կարողութեան աշխարհի. Գործ. ԺԲ. 7: Գ. Թագ. Օ. 1: Ելից ԺԲ. 29: Ութերորդ՝ զաղօթս մեր և զողորմութիւնս ընծայեն Աստուծոյ, և աղաչեն վասն մեր. Տօբ. ԺԲ. 12: Իններորդ՝ խափանեն զզօրութիւնս. Տօբ. Բ. 3: Տասներորդ՝ ցուցանեն զճանապարհս. Տօբ. Ե.: Մեծասաներորդ՝ ուսուցանեն զսպառնալիս. Օւփար. գլ. Ե. 20: Երկոտասաներորդ՝ յայտնեն զգաղտնիս. Ծննդ. ԺԲ. 2: Ե-

րեքտասաներորդ՝ մխիթարեն զնեղեալս. Տօբ. Ե. 10: Չորեքտասաներորդ՝ հարկանեն զթշնամիս. Եսայ. ԼԼ. 36: Հնգեոտասաներորդ՝ հոգան վասն փրկութեան մարդկան. Եսայ. ԿԲ. 6: Վեշտասաներորդ՝ բարեխօսեն վասն փրկութեան մերոյ. Մատ. ԺԲ. 10. զի որպէս դեք միշտ չարախօսեն զմէնջ՝ նոյնպէս հրեշտակք միշտ բարեխօսեն. և այս է կուռելն հրեշտակաց ընդ վեշապին. Յայտ. ԺԲ. 7: Եօթնեոտասաներորդ՝ զհոգիս հաւատացելոց՝ յեւանելն ի մարմնոյն ընդունին. Վուկ. Ժ. Օ. 22. զորմէ այսպէս խօսի Ս. Ոսկերեբան, «Բարձեալ լինէր ի ուսոց հրեշտակաց, զի մի և գնալովն կրեսցէ զաշխատութիւն. խնդութիւն է հրեշտակաց յայսպիսի բեռն մերձիլ. ահա այսպիսի գործովք մեծացուցանեն և բարեբանեն զԱստուած տիրելեալալ՝ զօրացեալքն ի նմանէ, զօրութիւնքն արարչին, և զօրքն հզօրացեալք յայնմանէ որ ամենազօրն է ի հզօրս. վասն որոյ հրաշալի Հայրապետս գեղեցիկ դասաւորութեամբ քաղցրաբանեաց երգելով, «բարեբանեալ ի վերին զօրաց», և իբր կամի ասել՝ դու Տէր, որ զամենայն արարածս յամենաբուն բարութենէդ շարժեալ ստեղծեր յոչնէ, զորս ըստ կարգի հանապաղ նախախնամես առչափելի ողորմութեամբ քով, տալով նպաստ զհզօրս տրկարաց, և ամենահզօրդ ամենեցուն լինելով նպաստ և զօրավիգ, և ոչ յուժեքէ դարչիս՝ անձառ խնամակալութեամբ քով. վասն որոյ ի հրեղինաց և ի հոգեղինաց վերընծայի բարեբանութիւն առ մեծ վայելչութիւն Աստուածութեան քոյ, է որ բանիւ մտաց, է որ բանիւ բերանոյ, է որ բանիւ գործոյ. յերկոցունց պատարագ

օրհնաբանութեան մատչի ամենակալ մեծութեան քո. լեր ուրեմն և մեզ ամենազօր աջով քո պաշտպան. զի արժանապէս բարեբանեսցուք զքեզ ընդ վերին զօրաց և ընդ սրբոց քոց. յորոց հանապաղ բարեբանի տէրութիւն քոյ. վասն որոյ յարէ ասելով «և ի սրբոց քոց»։ Բարեբանութիւնք սրբոց ի յերկինս նման են ըստ կերպի բարեբանութեանց հրեշտակաց, և ըստ իրին զանազան. զի և նոքա հոգիք են անջատեալք ի մարմնոց իւրեանց. և զայս ետես սրբազան Աւետարանին Յովհաննէս ի յայտնութեան իւրում, որպէս ասէ. «Տեսի և ահա գառն կայր ի վերայ լերինն Սիօնի. և ընդ նմա հարիւր քառասուն և չորք հազարք, որք հարկանէին զքնարս իւրեանց, և երգէին զերգս նորս, և ոչ ոք կարէ երգել զերգս նոցա», այսինքն է ոչ ոք ի մարմնաւորաց կարէ երգել, զի ըստ կերպի հրեշտակաց երգէին իմանալապէս. վասն որոյ միանգամայն Լիւշաղկապեալ երգէ «և ի սրբոց քոց», սուրբք եղեալ հաղորդութեամբ սիրոյ՝ նոր պատուիրանաց, և ոչ էութեամբ սուրբք որպէս զաստուած. ուստի յարէ «քոց», այս ինքն է յայնց՝ որք զքեզ սիրեցին և զպատուիրանս քո պահեցին, և հաղորդեցին մեծի փառաց քոց. զի որպէս եղեն չարչարանաց քոց կցորդք, նոյնպէս եղեն և փառացն ըստ Պօղոսի առաքելոյն։ Եւ այս մեզ յոյս հաստատուն՝ որով և մեք յաւուր յայնմիկ՝ յորում գայցէ տէր ի դատել զարարածս, ունիմք ընկալնուլ զպսակն փառաց, եթէ գտանիցիմք հաղորդեալ չարչարանաց և վշտաց նորա ուրախութեամբ ընդգրկեալ, և խառնիլ ի գունդս հրեշտակաց, փառաւորեալ օթ-

տիւք՝ ըստ փառաց յարուցելոյն Վրիստոսի, որպէս ասէ աստուածաբան Աւետարանին Յովհաննէս. «Յորժամ յայտնեսցի՝ նման նմա լինելոց եմք», այսինքն է անկիր անապական, նուրբ, և անմահ, և ըստ հոգւոյ՝ անպատում ցնծութեամբ և բերկրապատար խնդութեամբ լցեալ։ Բայց յայսմ վայրի վարդապետք զանազան կարծիս յառաջ բերեալ սահմանեալ փակեն զորդիս փրկութեան։ Ոմանք ի նոցանէ՝ որպէս սուրբն Օգոստինոս գրէ. «Օ՛հ մարդիկ ասէ ըստ ինքեանց ոչ. . . զկարգ ի յերկինս, այլ վերանալիք են ի դասս հրեշտակաց», ապա ասէ «այնչափ մարդիկ փրկեսցին՝ որքան անկեալ են դեք», և եկեղեցին երգէ, «Ղցէք զտեղե անկելոց ապստամբողական թշնամւոյն որ ի յերկնից վայր անկեալ», Եւ սուրբն Վրիգոր ասէ՝ այնքան փրկեսցին որքան հրեշտակք մնացին», և ալք այլ իմն կերպիւ. թէպէտ զայս ոչ ոք զիտէ բաց յԱստուծոյ, այլ որպէս թուի՝ թէպէտ մի կարգ է լինելոց արդարոց և հրեշտակաց որպէս հանապաղ երգէ սուրբ եկեղեցին ասելով, «Խառնեցան ի գունդս վերին զուարթնոց», և թէ «ի բիւրաւոր բանակս հրեշտակաց միաւորէ զհաւատացեալս անուան իւրոյ», բայց ոչ ըստ թուոյ անկելոց փրկեսցին, և ոչ ըստ թուոյ մնացելոց, այլ իւրաքանչիւր ոք անձնիշխանական կամօք իւրովք փրկին կամ կորնչին ըստ սրբոյ Ոսկեբերանի. զի կամի Աստուած զի ամենքեան կեցցեն և ի դիտութիւն ճշմարտութեան եկեսցեն ըստ նախորդ կամաց իւրոց. սովին յուսով սպասեսցուք, զի ի գալ փեսային մեր հոգւոյ ընդ առաջ յամպս ելեալ լսել զկենսատու քաղցր

ձայնն՝ որ ասէ, «Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ ի պատրաստեալ խնդութիւնն», զոր և մեր ժառանգեալ անպայման խնդութեամբ ընդ հրեշտակաց բարեբանեացուք յանսահման ժամանակաց յաւիտենից. զսոյն զայս ծանոց երանաշնորհ հայրապետս՝ զմիաձայն երգելն զերգս օրհնութեան սրբոցն ընդ հրեշտակաց յարելն, «Ե ի սրբոց քոց», որպէս թէ ասել կամի՝ դու տէր որ ուրախութիւնդ ես ամենեցուն՝ ոչ միայն ի չնաշխարհիկ պարուց հոգեղնացն բարեբանեալ գովես, այլ և ի սրբոց քոց՝ ի հայրապետաց՝ ի մարգարէից՝ յառաքելոց և ի կուսանաց, որք յորդեռանդ սիրով միացան ընդ քեզ, և եղևն ստացողք վերին քաղաքին, և անանցանելի ցնծութեանն և փառաց արքայութեանն, և ապա յարէ, «Տէր Աստուած հարցն մերոց», և Աստ չորեքկին բառից՝ ի չորս իմաստս ակնարկէ. մի՝ ի մեծազօր տէրութիւնն. երկրորդ՝ ի դաւանութիւն ճշմարտութեան. երրորդ՝ ի ցոյց խոնարհութեան, և չորրորդ՝ ի ցոյց ընտրութեան:

Բայտ առաջնոյն ասէ՝ Տէր. տէրութիւնն երեքկին իմանի, առնելով, երկրորդ՝ գնելով, երրորդ՝ տալով. ըստ երկցս ևս ասի տէր՝ Աստուծոյ: Բայտ առաջնոյն առնելով զմեզ յոչնչէ մարդ բանական՝ Տէր ասի. ըստ երկրորդին՝ գնելով զմեզ անգին և աստուածացեալ արեամբն. ըստ երրորդին՝ տալով զհոգեկան և զմարմնական պիտոյս: Ասան որոյ կամի ասել, «Ոչքեզ Տէր ամենայնի և իշխան զիտեմք և խոստովանիմք, զե դու տիրես ամենեցուն զոյացուցանելով զնոսս յոչնչէ, զերկնաւորս, զերկրաւորս, զգզալիս և զանզոյս. և ամենեքեան ազադակեն

«Տէր տէր մեր՝ զի՞ սքանչելի անուն քո ի վերայ ամենայն երկրի», և զե գնեցեր զմեզ պատուական արեամբդ քով, փրկելով ի ձեռաց թշնամոյն բարձրացեալ բազկաւ և հզօր ձեռամբ. ուստի յատկապէս գոչեմք ասելով «Ելելուիա, փրկութիւն և փառք, և պատիւ և զօրութիւն Աստուծոյ մերում: Եւ դարձեալ ալելուիա, վասն զի թագաւորեաց Տէր Աստուած մեր տմենալալ: Եւ ևս իմաստութեամբ նախաինամես տալով զպիտոյս կարեորս ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ ի փառս մեծի անունն քոյ սրբոյ. վասն որոյ ըստ մարգարէին գոչեմք, «Տաս դու նոցա՝ և կերակրին, բանաս զձեռն քո և լցուցանես զամենեւեան քաղցրութեամբ կամօք քովք», Ուրեմն կամիմք զի մի՞ տիրեսցէ ի վերայ մեր իշխանն օգոյս սատանայ, այլ դու որ ամենայնի ես ճշմարիտ տէր և իշխող և խնամող Աստուած ամենեցուն: Ապա զայս հոգւով խոստովանիմք և բերանով դաւանիմք որ ես մեզ ճշմարիտ «Աստուած», և նոունա Աստուած գոլով անհաղորդ աւարածոց ըստ դործոյն. զի աստուածդ տնուն ստուգարանի «աստ էած», առեալ ի դործոյն՝ այս ինքն է ածող յոչնչութենէ ի գոյութիւն. վասնորոյ յատուկ է ասիլ զԱստուծոյ՝ ըստ թոովմայի, և ըստ Տերտիրղիանոսի, աստուածդ անուն ի գոյացութենէ է նորա անուն այսինքն Աստուածութեան, իսկ տէրն ոչ գոյացութեան. ապա գոլով էական անուն աստուծոյ, անհաղորդ է այլոց արարածոց. և եթէ ասին աստուածք՝ հաղորդութեամբ և նմանութեամբ ընծայի այն անուն նոցա, և ոչ իսկապէս. ապա կամի ասել ոչ միայն տէր՝ այլ և աստուած, այսինքն ածող զամենեւեան յոչնչէ ի գո-

յութիւն. ուրեմն ոչ միայն զքեզ Տէր կարգաւ պարտաւոր եմք, այլ և Աստուած և ստեղծող ճշմարտապէս դաւանիմք, ոչ մեզ և եթ, այլ և «Հարցն», և նախնի Հարցն մերոց երկրպագեալ, և ճանաչեալ, ի նահապետաց և ի մարգարէից, յառաքելոց և ի վկայից. և որպէս երևի առեալ զայս սուրբ Ազնկեցի յօրհնութենէ երկից մանկանց յամենայն աւուր երգէ քաղցրաձայնութեամբ բերանով ուխտի մանկանց, որպէս թէ ասելով, ոչ միայն ի Հին Խորայէլէ ես ծանօթացեալ, այլ և ի նորոյս. և որպէս նոքա խոստովանին թէ Աստուած ես Հարցըն, Աբրահամու, Իսահակայ և Յակօբայ, պատշաճապէս երգեմք և մեք. յառաքելոց քարոզեալ, ի հայրապետաց դաւանեալ, և ի վկայից խոստովանեալ ճանաչեմք զճշմարտութիւն քո և հանապազ քարոզեմք զտէրութիւն քո ի վերայ ամենայն երկրի. ուստի յարէ «մերոց», ցուցեալ զընտանութիւն որպէս թէ ասելով, ո՞վ Տէր թէպէտ եմք բիւրապատիկ մեզօք լցեալք, և զանբարկանալիզ ի բարկութիւն շարժեալ, այլ ոչ յուսահատիմք և ոչ

խաղառ յետս դառնամք. այլ հայիմք ի բաղմաղթութիւն սիրոյ քո, և յողորմութեամբ ընտանութիւն քո ընդ Հարցն մերոց. վասնորոյ համարձակապէս դիմեմք և կարդամք զքեզ ծանօթացեալդ ի հարց մերոց, և խոստովանեալդ յամենեցունց ասելով «Տէր Աստուած Հարցն մերոց», և սոյն բանիս ոչ յետս նահանջիմք՝ այլ բոլորով սրտիւ խոստովանիմք, և ոչ դադրանամք՝ ոչ ի յաջողութենէ և ոչ ի ձախորդութենէ. զի յաջող կեանք՝ ի քէն ողորմութեամբ շնորհի առ մեզ, և ձախող ելք՝ ի մեղաց և ի յանցանաց մերոց արդարապէս ժամանեալ. ուրեմն ընդ հասանել յաջող ելից, զբարեբարութիւն քո խոստովանիմք փայլեալ ի մեզ. և ընդ երազել ձախորդութեանց, զքաւութիւն մերոց մեղաց՝ յառատ մարդասիրութիւն քո ապաւինեալ, խնդրեմք շնորհիւ, ըստ երկից մանկանց օրհնաբանութեանց. ապա զեղիցիկ հետեւեցուցանէ պաղատախառն հայցուածք ի դէպ ժամու օգնականութեան յասելն,

(Շորհանգիլի)

ՔՐԻՍՏՈՍ Ի ԴԵՏՆ ՅԱՐԴԱՆԱՆ.

Որ զԲարձրելոյն քննես զխորս, սիւզ յիս շնչեա, Սուրբ Հոգի,
Երգել ի լուր տիեզերաց զհրաշից Փրկչին Յիսուսի,
Ում արարածք մշտամրմունջ որովբէական օրհնութեամբ
Գովեն, և մեր բազկատարած ծունր ածեմք զօհնութեամբ
Տուր ինձ՝ երգովք հրճուիլ ընդ հոյս փառաբանչացն անմահից,
Եւ փրկութեան տօնել զայս օր Աստուածորդւոյն կենսալից,
Որ անթարգման կամօք Ծնողին էջ Աստուածեանն ի գահէն,
Անպարագիր ծնաւ մարմնով անշուք յայրին ի Կուսէն,
Օրհնեալ է Տէր, որ քաղցր ակամբ յիւրն ի պատկերակնարկեաց,
Եւ չար զաղէտ տեսեալ հոգւոց մերոց, այլ ոչ հանդուրժեաց.